

OSRODKI KRĘGLARSKIE W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM POZA STRUKTURAMI ZWIĄZKOWYMI (1)

Dlaczego poza związkiem ?

Pomimo istnienia aż czterech związków i powołania związku ogólnopolskiego, duża liczba klubów kręglarskich pozostawała stale lub okresowo poza strukturami organizacyjnymi tych związków. Przyczyny tego stanu rzeczy były wielorakie i nie takie jednoznaczne. Pierwszym czynnikiem uniemożliwiającym zrzeszenie większej liczby klubów były względy ekonomiczne. Pomimo, że zdecydowaną większość członków klubów stanowiły osoby pracujące, a więc materialnie niezależne, to jednak ogólne zubożenie społeczeństwa, okresowe kryzysy gospodarcze, brak zniżek kolejowych dla sportowców, niewielka liczba sponsorów i całkowity brak pomocy finansowej ze strony państwa, stanowiły poważną barierę w rozwijaniu kontaktów pomiędzy klubami. Działacze rekrutujący się spośród restauratorów najczęściej nie byli zainteresowani wspieraniem kontaktów międzyklubowych i udziałem w grach poza ich kręgielniami. Z kolei rzemieślnicy i handlowcy nie dysponowali taką ilością wolnego czasu, aby odbywać długotrwałe podróże, stąd ograniczali wyjazdy klubowe do najbliższej okolicy. Nie można także pominąć takich czynników, jak : brak świadomości u większości kręglarzy o potrzebie jednoczenia się, zamykanie się do własnego grona czy środowiska, przerosty ambicji lokalnych działaczy do stworzenia własnych komitetów międzyklubowych, czy związków kierujących rozgrywkami. Część kręglarzy nie odczuwała potrzeby szerszych kontaktów międzyklubowych o charakterze sportowym, a traktowała tę grę jako tradycyjną formę przyjemnego spędzania czasu wolnego po pracy. Obowiązujące przepisy i normy prawne również nie ułatwiały jednoczenia się klubów we wspólnej organizacji, a wręcz je utrudniały.

Część klubów, które nie znalazły się w związkach z powyższych i innych powodów, prezentowała zupełnie dobry poziom sportowy, prowadząc na swoim terenie bardzo ożywioną działalność organizacyjną i sportową. Niektóre kluby należały do związków przejściowo, inne tylko w niewielkim stopniu uczestniczyły w ich działalności.

Kluby sportowe poza strukturami związkowymi w Wielkopolsce

W okresie dwudziestolecia międzywojennego na terenie Wielkopolski było najwięcej kręgielni. Długoletni prezes Poznańskiego Związku Kręglarzy Antoni Jasiak twierdził, że w latach 1915 – 1922 były tam 262 tego rodzaju obiekty. W samym Poznaniu przed 1939 r. było ich siedemnaście, ale do związkowych zaliczano tylko : „Boulevard”, „Zielonogród”, a wcześniej kręgielnię w restauracji Pawła Schrella na ulicy Grunwaldzkiej, „Zagrodę” na Łazarzu i w Ogrodzie Strzeleckim Na Miasteczku. Każde niemal miasteczko Wielkopolskie posiadało jedną, a nierzadko kilka kręgielni, wykorzystywanych intensywnie przez miejscowe kluby i towarzystwa kręglarskie.

W południowej Wielkopolsce każde miasto dysponowało kręgielnią, ale tylko w niektórych zabawa w kręgle przerodziła się w grę rekreacyjno-sportową i tylko w nielicznych powstały kluby kręglarskie, m.in. w: Bojanowie, Jarocinie, Kaliszu, Kępnie, Koźminie, Krotoszynie i Rawiczu.

Dnia 10.11.1933 r. powstał Klub Kręglarski :”Dziewiątką” w Ostrzeszowie, który rozpoczął oficjalnie działalność 01.03.1934 roku. Statut tego klubu określał, że „członkiem ... może być każdy obywatel polski, wyznania chrześcijańskiego, nieskazitelnego imienia i posiadający zaufanie swych obywateli”. Zarząd klubu tworzyli: prezes – Franciszek Szczepański (dyrektor szkoły), zastępca prezesa – Cezary Wiza (adwokat), sekretarz – Aleksander Prądyński (kupiec), skarbnik – Stefan Wiza i Gospodarz – Paweł Seydak (burmistrz miasta). Klub korzystał z kręgielni Jana Hendrykowskiego. Po likwidacji kręgielni i opuszczeniu miasta przez wielu członków nastąpiło rozwiązanie klubu w dniu 25.01.1936 r.

W Zdunach k/Krotoszyna przed I wojną światową istniały aż dwie kręgielnie zbudowane przez restauratorów. Gromadziły się na nich towarzystwa, które dnia 18.07.1920 r. założyły Klub Kręglarski „Kawalerka Górą”, działający do 1939 roku. Jego członkowie uprawiali ulubioną grę w kręgle nie stroniąc od znanego w tym regionie piwa krotoszyńskiego. Takich klubów, zwłaszcza na prowincji było wiele

Najbardziej dynamicznym ośrodkiem kręglarskim na terenie Wielkopolski (poza Poznaniem) było Leszno Wlkp. Tradycje gry w kręgle w rejonie Leszna sięgają odległych lat średniowiecza. Istniejące tu bractwo kurkowe miało kręgielnię przy strzelnicy, a samą grę uprawiano z dużym zamiłowaniem. Podobnie było w Bojanowie,

Rawiczu, Wschowie i innych miasteczkach ziemi leszczyńskiej. Silna germanizacja w okresie zaborów doprowadziła do ziemienia bractw kurkowych, a w których – wobec braku innych – udzielali się również mieszkający tu Polacy. Na początku lat dziewięćdziesiątych XIX wieku zawiązał się klub, który od dnia treningów, przyjął nazwę „Sonnabend Kegelclub” (Sobotni Klub Kręglarski). Znajdujące się w muzeum zdjęcie tego klubu, datowane 17.09.1892 r., jest jednym z najstarszych zdjęć klubu kręglarskiego na terenach polskich. (drugie po Żyrdowie). Grę w kręgle włączało do swych zajęć również TG „Sokół” założone w 1902 r., ale ze względu na rozwiązanie się po trzech latach większych rezultatów nie uzyskało.

Klub Kręglarski „Sonnabend Kegelclub” w Lesznie z 17.09.1892 r.

Po wyzwoleniu spod panowania zaborcy nastąpił, jak stwierdził w swym sprawozdaniu sekretarz KS „Jutrzenka”: „... żywiołowy rozwój i pęd oraz większe zrozumienie w społeczeństwie polskim o wartościach wychowawczych i zdrowotnych wypływających z tytułu uprawiania sportu. Sport w Polsce staje się popularnym, modnym i zdobywa sobie pełnię praw obywatelskich i poważanie...Również w Lesznie widac ożywiony ruch spopularyzowania idei sportowej”. Powstało wówczas wiele drużyn piłkarskich i kręglarskich.

Około 1920 r. powstał Klub Kręglarzy „Tellus”, którego prezesem został Modrzejewski. W 1925 r. był on jedynym klubem z terenu powiatu leszczyńskiego należącym do Polskiego Związku Klubów Kręglarskich w Poznaniu. Działał do połowy lat trzydziestych ograniczając się, zwłaszcza w końcowym okresie istnienia, do gier towarzyskich.

Pod koniec 1921 r. powstał Klub Kręglarzy „Merkur”, a utworzyli go kupcy. Funkcję prezesa tego klubu aż do 1939 r. sprawował Józef Chojnacki. Pod koniec lat trzydziestych klub organizował liczne turnieje z udziałem wszystkich klubów leszczyńskich. W 1933 r. zainicjował rozgrywanie corocznych mistrzostw miasta Leszna, w których uczestniczył aż do wybuchu wojny.

W 1927 r. powstał Obywatelski Klub Kręglarzy, zarejestrowany 16 marca 1934 r. Funkcję prezesa klubu przez cały okres jego działania pełnił Józef Danielak. W latach trzydziestych klub rywalizował o palmę pierwszeństwa z KS „Jutrzenka”. Dopiero w 1937 r. obydwie kluby zdystansował KK „Merkur”.

Jeden z najżywoźniejszych ośrodków kręglarskich w Lesznie powstał w założonym 23.10.1927 r. Klubie Sportowym „Jutrzenka”. Pierwszą sekcją tego klubu była drużyna piłki nożnej, następną lekkoatletyczna, a trzecią założoną w 1928 r. sekcja kręglarska. Jej kierownikiem został Franciszek Gliniecki. Prezesami klubu byli kolejno: K. Foerster (1927), Stefan Kaniewski (1928 – 1935), Ignacy Konieczny (1936), Jerzy Kermel (1937) i Tadeusz Rydlewicz (1938 – 1939). Ze względu na brak środków z dniem 12.02.1930 r. klub przekazał sekcję piłki nożnej i lekkoatletyczną do TG „Sokół”. Od tego momentu „Jutrzenka” działała jako jednosekcyjny klub kręglarski, stając się wkrótce najsilniejszym ośrodkiem kręglarstwa w Lesznie. Świadczyły o tym liczne sukcesy i zaproszenie tylko tego

klubu na zebranie konstytucyjne Poznańskiego Związku Kęglarzy (z którego niestety nie skorzystał). Działalność sportową rozpoczął on od uczestniczenia w „kulaniach premijowych” organizowanych przez KK „Merkur”. Od 1930 r. organizował podobne turnieje, a ponadto bardzo ciekawe „kulania o kaczkę”, do których zapraszał czołowych zawodników innych klubów. Od 1931 r. prowadził rozgrywki o tytuł mistrza klubu., a tytuł ten zdobywali: Roman Paul (1931 i 1933), Artur Schubert (1932) i Stefan Kaniewski (1934), za lata 1935 – 1939 brak danych.

Treningi odbywały się w soboty na kęgelnicy bractwa kurkowego przy strzelnicy, a od 1933 r. wszystkie kluby, w tym i „Jutrzenka”, przeniosły się do nowej kęgelnicy w Hotelu Polskim (dzisiaj przy ul. Chrobrego). Kęgelnice w Hotelu Polskim otwarto 9.09.1933 r.. Jej właściciel Władysław Nowak wykorzystując nieporozumienia pomiędzy klubami, a właścicielem kęgelnicy „Strzelnica” – Stróżykiem, na temat opłat, zaproponował rozgrywanie zawodów na jego kęgelnicy, na korzystniejszych warunkach.

Mimo kłopotów finansowych, młodzi działacze klubu mieli ambicje: „urządzać odczyty i pogadanki na temat sportu i wychowania fizycznego” oraz „rozwick i podtrzymywac życie towarzyskie członków klubu”. Historię „Jutrzenki” poznałem dzięki odnalezieniu za szafą na starej kęgelnicy pliku dokumentów tego klubu, które do moich zbiorów przekazał prezes LOZK Stanisław Krzywiński, co uratowało je przed całkowitym zagrybieniem i zniszczeniem.

Obywatelski Klub Kęglarzy w Lesznie przed 1939 r.

W górnym rzędzie drugi z prawej znany działacz z lat powojennych – Bronisław Nowacki

W Lesznie działała również Sekcja Kęglarska KS „Polonia – 1912”, która działa po dzień dzisiejszy. Założono ją około 1930 roku. Jednym z bardziej aktywnych kierowników sekcji, w tamtych latach, był Zygmunt Bałdowski, a najlepszym zawodnikiem Franciszek Józefowicz. Drużyna „Polonii” uczestniczyła w mistrzostwach Leszna zdobywając tytuł drużynowego mistrza jesieni w latach 1933 i 1934. W następnym roku działalność sekcji załamała się, głównie wskutek trudności finansowych klubów i do 1939 sekcja wegetowała.

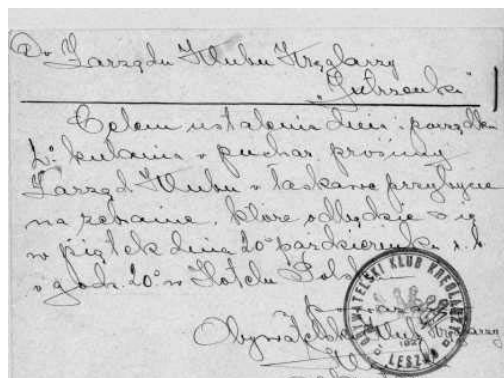
Dużym sukcesem klubów leszczyńskich było zorganizowanie drużynowych i indywidualnych mistrzostw miasta. Z inicjatywy KK „Merkur” zwołano na dzień 18.05.1933 r. „zebranie porozumiewawcze”, w którym uczestniczyli przedstawiciele wszystkich klubów leszczyńskich. Ze strony KK „Merkur” – J. Chojnacki, J. Kotlarski, W. Nowak i S. Smolanowicz, KK „Tellus” reprezentował - Modrzejewski, KS „Polonia” – Zygmunt Bałdowski,

KS „Jutrzenkę” – S. Kaniewski, J. Konieczny, N. Nowicki, i A. Schubert, a Obywatelski KK : J. Danielak i F. Mocek. Ustalono zasady rozgrywek, ich regulamin i wylosowano kolejność gier. Ufundowany przez kluby puchar przechodni wg regulaminu miał przejść na własność tego klubu, który zdobędzie go trzykrotnie pod rząd lub cztery razy w różnych latach.

Indywidualnie najlepszy zawodnik miał otrzymać pamiątkowy żeton z „zaświadczeniem”. Zawody rozgrywano w roku kalendarzowym dwukrotnie, wyłaniając mistrza wiosny i jesieni. Turnieje odbywały się od 1933 do 1937 roku. Po 1937 r. aż do wojny kluby leszczyńskie ograniczały się jedynie do meczy towarzyskich, treningów i życia towarzyskiego nie podejmując, z niewiadomych przyczyn, istotnych działań sportowych.

Mistrzostwa kręglarskie m. Leszna w latach 1933 - 1937

Rok	Termin, Data	Mistrzostwa Indywidualne	Mistrzostwa drużynowe liczba uczestników (nawias)
1933	Wiosna 24.06.1933 Strzelnica Jesień 18.11.1933 Hotel Polski	1. B. Nowacki - OKK *	1. KK „Obywatelski” (OKK) 2. KS „Jutrzenka” 3. * (4) 1. KS „Polonia-1912” 2. * 3. KS „Jutrzenka” (4)
1934	Wiosna 2.05.1934 Hotel Polski Jesień 27.11.1934 Hotel Polski	1. Cz. Jankowski - „Merkur” 2. J. Kaczmarek - „Jutrzenka” 1. J. Kaczmarek - „Jutrzenka” 2. B. Nowacki - OKK	1. KS „Jutrzenka” 2. KK „Obywatelski” 3. KS „Polonia-1912” 4. KK „Merkur” (4) 1. KS „Polonia-1912” 2. * 3. * (4)
1935	Wiosna 4.06.1935 Hotel Polski Jesień 7.11.1935 Hotel Polski	* 1. J. Kaczmarek - „Jutrzenka” 2. B. Nowacki - OKK	1. KK „Obywatelski” 2. * 3. * (4) 1. KS „Jutrzenka” 2. * 3. * (4)
1936	Wiosna 18.04.1936 Hotel Polski	*	1. KS „Jutrzenka” 2. * 3. * (4)
1936	Jesień 21.11.1936 Hotel Polski	*	1. KK „Obywatelski” 2. * 3. * (4)
1937	Wiosna 24.04.1937 Hotel Polski Jesień 6.11.1937 Hotel Polski	1. T. Zgajński - „Merkur” 2. S. Samolewski - „Merkur” *	1. KK „Merkur” 2. * 3. * (4) 1. KK „Merkur” 2. * 3. * (4)

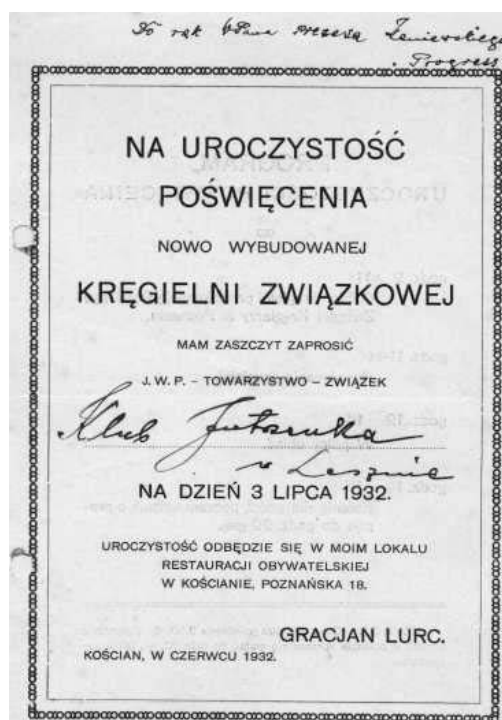

Zaproszenie na zebranie w sprawie rozgrywek klubów leszczyńskich i pieczętka klubów leszczyńskich

Innym ośrodkiem kreglarskim na tym terenie był Kościan. Tradycje kreglarstwa kościańskiego sięgają również średniowiecza i wiążą się z historią bractwa kurkowego. Istnieją przekazy historyczne z początku XIX w., świadczące o tym, że w Kościanie namiętnie grano w kregle, dla rozrywki i hazardu. Pierwszą publiczną kregielnią był obiekt Bractwa Kurkowego. Już w 1845 r. istniała kregielnia przy zajęzdzie Hermana Lorenza na Poznańskim Przedmieściu (obecnie ul. Piłsudskiego). Po przeciwnej stronie (gdzie pawilon PSS) w 1895 r. tor kreglarski miał restaurator Rudolf Krüger. W 1901 r. obiekt ten kupił Polak – Gracjan Lurc. Piękną krytą kregielnię zbudował przy Viehmarkt (obecnie Plac Wolności) w 1901 r. mistrz budowy pieców Wilhelm Zugehör. W 1902 r. towarzystwo „Deutsche Turnverein” rozpoczęło budowę pierwszej w Kościanie hali gimnastycznej (Turnhalle) przy której powstał tor kreglarski. Prawdziwą rewelacją na tamte czasy stanowiła kryta kregielnia w lasku miejskim. W 1900 roku stolarz Leopold Nehrlich urządził tu bufet z prowizoryczną kregielnią, na miejscu której w latach 1902 – 1903 kolejny właściciel przedsiębiorca Rudolf Rose wystawił restaurację z salą do tańca i nową kregielnię, która służyła miastu przez wiele lat.

Dopiero po I wojnie światowej, na początku lat dwudziestych powstał Polski Klub Kreglarski „Jedność”, którego prezesem był Ludwik Wenski, kupiec, rozstrzelany w dniu 2.10.1939 r. przez Komando SS na rynku w Kościanie z siedmioma innymi Polakami. Zachowała się tablica pamiątkowa ze zdjęciami członków klubu i prezesa, znaleziona również za szafą na kregielni w Lesznie, którą przekazałem do archiwum miejskiego w Kościanie na ręce Burmistrza w 2006 roku. Klub istniał tylko do 1930 r., bowiem większość kreglarzy przeszła do TG „Sokół”, a pozostali założyli już w 1926 r. nowy klub pod nazwą KK „Dobry Rzut”. Na prezesa tego klubu wybrano Kazimierza Lurca, którego brat Gracjan był właścicielem nowo-wybudowanej i otwartej dnia 3.07.1932 r. „kregielni związkowej”, wyposażonej w sprowadzone z Niemiec nowoczesne urządzenia. W zawodach z okazji jej otwarcia uczestniczyli także kreglarze z Poznania, Śmigła i Leszna oraz zaproszeni na tą okoliczność przedstawiciele Polskiego Związku Kreglarskiego z Poznania. Klub rozwijał się bardzo dobrze i już w 1935 r. liczył 46 członków. Szczególne umiłowanie kreglarstwa wykazywali w Kościanie rzemieślnicy, ale w klubie reprezentowane były różne zawody. W sprawozdaniu burmistrza z 1934 r. napisano, że 90% członków KK „Dobry Rzut” to zwolennicy Stronictwa Narodowego, a 10% z nich popiera Bezpartyjny Blok Porozumienia z Rządem. Ale chyba nie sprawy polityczne były istotne w działalności klubu – najważniejsza była działalność rekreacyjno-towarzyska, niezadko zakrapiana piwem.

Prawdopodobnie w 1936 r. klub zmienił nazwę, lub wyłonił się z niego nowy klub o nazwie KK „Złota Ósemka”, co m.in. dokumentuje zachowane zdjęcie z dnia 21.05.1936 r. z meczu „Złotej Ósemki” z KK „Olimpia” Poznań. Kreglarze kościańscy działali aktywnie do 1939 r., utrzymując ożywione kontakty z klubami poznańskimi.

Mecz KK „Złota Ósemka” Kościan – KK „Olimpia” Poznań – 21.05.1936 r. Wspólny obiad po meczu.

W statucie nadanym bractwu strzeleckiemu przez Przeclawa z Leszna Leszczyńskiego w 11636 r, natrafic można na wzmiankę, że gra w kregle wywoływała określone zainteresowanie w Śmiglu. Grano w nią na kregielni bractwa strzeleckiego i przy restauracjach. W mieście były co najmniej cztery kregielnie: bracka, przy restauracji Hofli na ul. Leszczyńskiej, w hotelu Nowaka przy ul. Św. Wita oraz przy gospodzie w Śmiglu-Winnicy. Na kregielni w hotelu Nowaka powstał na początku lat dwudziestych i działał do 1939 r. Obywatelski Klub Kreglarzy. Organizował on mistrzostwa klubowe, „kulania o premie” i zawody z udziałem kreglarzy z pobliskiego Kościana. Klub miał charakter elitarny, zrzeszał wyłącznie mężczyzn powyżej 27 roku życia, żonatyh o ustabilizowanych dochodach (!). Klub ograniczał się do działalności rekreacyjno-towarzyskiej, stąd kontakty sportowe z innymi klubami miał znikome.

Do silnych ośrodków w Wielkopolsce, sięgającego tradycjami do czasu działalności bractwa kurkowego, należał Gostyń Poznański. W statucie bractwa z pobliskiego Ponieca, na którym wzorowany był statut gostyński czytamy, że: „... przy kreglach ma każdy zakład być dozwolony”. Najstarsi mieszkańcy Gostynia twierdzą, że „... kregle w Gostyniu były zawsze...”. W 1922 r. został zorganizowany polski klub kreglarski. Warunki ku temu były znakomite, gdyż niemal przy każdej z restauracji funkcjonowała kregielnia. Ogółem, jak się doliczono, wybudowano ich czternaście, choć do końca lat trzydziestych pozostały zaledwie trzy. Powstałemu klubowi nadano nazwę - Klub Kreglarzy „Senior”.

W dniu 27.07.1924 r. uczestniczył on w pierwszym turnieju o puchar przechodni KK „Strzała” w Poznaniu. Prezentował już niezły poziom i na 13 startujących klubów zajął czwarte miejsce. W 1925 r. należał do Polskiego Związku Klubów Kreglarskich i aktywnie uczestniczył w jego życiu sportowym. Wraz z upadkiem PZKK zakończyły się jednak kontakty kreglarzy gostyńskich z Poznaniem i do 1939 r. ograniczano się wyłącznie do zawodów wewnątrzklubowych i urozmaiconego życia towarzyskiego. Klub zmienił prawdopodobnie nazwę, gdyż w 1936 r. spotkał się z KS „Pogoń” Środa Wlkp., występując jako Klub Kreglarzy „Dziewiątki” Gostyń. Grano również w kregle, ale wyłącznie towarzysko, w utworzonym w 1923 r. Klubie Sportowym „Kania”, znanym dziś głównie z posiadania sekcji piłki nożnej.

Od średniowiecza istniały kregielnie także w innych miejscowościach. Zakładano w nich nieformalne towarzystwa i kluby, których członkowie z zamiłowaniem grali w kregle. W Poniecu, np. już w 1669 r. kasztelan krzywiński, Franciszek Miaskowski, ofiarował bractwu strzeleckiemu „miejsce długie na 35 łokci, a szerokie 112 łokci pod kregielnię”. Statuty bractw w Poniecu zawierają w regulaminach wzmianko o kreglach. Tradycje te przetrwały i grano tu jeszcze w okresie międzywojennym.

W Ostrowie Wlkp. w trakcie przygotowań do powstania wielkopolskiego kregielnia była miejscem spotkań obywateli przysposabiających się do uczestnictwa w powstaniu. Historyczny ten fakt wykorzystano epizodycznie w filmie o Rzeczypospolitej Ostrowskiej. Tuż po odzyskaniu niepodległości zawiązał się Klub Kreglarski „Ostrów”, który w 1925 r. figurował również wśród członków PZKK i działał do 1939 roku. Obiekt kregielni był jeszcze po II wojnie światowej, ale w latach pięćdziesiątych zamieniony został na pomieszczenia Domu Kultury. Kregielnie w okresie międzywojennym posiadały również takie miejscowości wielkopolskie jak Borek i Krobia.

Miasto Pleszew miało co najmniej dwa polskie kluby kreglarskie. W dniu 20 maja 1884 r. grono młodzieży kupieckiej i przemysłowej założyło Klub Kregłowy „Pleszew”. Klub działał również w okresie międzywojennym grając na jednororowej kregielni bractwa kurkowego, obok bursy gimnazjalnej. Członkiem jego był znany powojenny działacz Wincenty Radomski. Druga kregielnia, która przetrwała wojnę, istniała przy jednostce wojskowej. Korzystał z niej Klub Młodych Przemysłowców. Kluby te rozgrywały zawody wewnątrzklubowe i pomiędzy sobą. Już w 1920 r. w Zdunach założono Klub Kreglarski „Kawalerka Górą”, co by sugerowało, że istniał i drugi klub zrzeszający żonatyh

Klub Kęglarzy „Kawalerka Górą” w Zdunach – 18.07.1920 r.

Tablica z nazwą klubu w Zdunach (fragment zdjęcia)

W Śremie istniały w latach międzywojennych trzy kęgielnie: przy restauracji „Bazar” wzdłuż ul. Łazienkowej, przy kawiarni Muchy i przy restauracji Sałacińskiego przy ul. Poznańskiej. Były też takie obiekty dużo wcześniej. Na istniejących obiektach grali bywalcy tych obiektów i członkowie bractwa kurkowego. Właśnie wśród nich powstała 1936 r. myśl wybudowania dwutorowego obiektu przy strzelnicy. Budowę rozpoczęto w pierwszych miesiącach 1937 r. i ukończono niemałym wysiłkiem już w pierwszej połowie następnego roku.

Dnia 8.12.1938 r. utworzono Śremski Klub Kęglarski, któremu bractwo kurkowe przekazało (15.03.1939 r.) kęgielnię na czas nieokreślony. Wcześniej, na zebraniu konstytucyjnym, powołano zarząd klubu w składzie: kierownik – Zygmunt Nowakowski, sekretarz – Bolesław Sławiński i skarbnik – Antoni Dziechnichowicz. Klub zrzeszał kupców, rzemieślników i urzędników. Już od początku wzbudzał duże zainteresowanie społeczeństwa miasta organizując zawody towarzyskie, wewnątrzklubowe i bogate życie towarzyskie. W 1939 r. rozegrano pierwsze mistrzostwa klubu. Wygrał je, zdobywając tytuł króla – Marcei Talarczyk przed Romanem Gawroniakiem (I rycerzem) i Zdzisławem Magnuszewskim (II rycerzem). Nabierającą rozmachu działalność przerwał wybuch wojny, a kęgielnię okupant zamienił na magazyn zbożowy.

W zachodniej Wielkopolsce uprawiano kęglarstwo od wieków w bractwach kurkowych i przy restauracjach. Bliskość państwa niemieckiego oraz liczne wzory klubów niemieckich na tym terenie sprawiły, że stosunkowo szybko formy zorganizowanego kęglarstwa znalazły tu naśladowców. Każde miasteczko miało co najmniej jedną kęgielnię i z reguły działający przy niej klub kęglarski. Po odzyskaniu niepodległości powstawały polskie kluby kęglarskie. Już w 1925 r. do PZKK, z tego terenu, należały takie kluby, jak: KK „Dobry Rzut” Grodzisk Wilkp. i KK „Strzała” Zbąszyń. Ten drugi klub grał na kęgielni bractwa kurkowego.

Kęgielnie istniały także w wielu innych miastach, jak: Buk, Nowy Tomyśl i Opalenica. W niewielkim wówczas Wolsztynie były aż trzy kęgielnie przy restauracjach. Restauracje bez kęgielni cieszyły się mniejszym powodzeniem, a rygory sportowe nakładane przez związki kęglarskie nie wszystkim odpowiadały. Stąd też wiele klubów nie angażowało się w działalność stricte sportową.

Na terenach sąsiadujących z Wielkopolską, po stronie niemieckiej (na ziemi lubuskiej, legnickiej i na Dolnym Śląsku), Polacy należeli do niemieckich klubów kęglarskich. Dysponowały one licznymi kęgielniami, np. w Zielonej Górze – co najmniej pięcioma już od 1857 r., w Gorzowie – dwoma, w Czerwieńsku, Kostrzynie,

Środzie Śl. , Trzebnicy – co najmniej po jednej, a we Wrocławiu, gdzie powstał 5.04.1906 związek okręgowy, było kilkanaście. Większość z nich istniała od XIX lub początku XX wieku.

W północnej Wielkopolsce najaktywniejsze ośrodki kręglarskie rozwinęły się w takich miastach, jak: Czarnków, Szamotuły, Wągrowiec i Wronki. Istniały jednak też kręgielnie i w innych miasteczkach przy strzelnicach bractw kurkowych i gospodach, jak np. w Chodzieży i Obornikach. Na Pomorzu, w Pile, w Szczecinie i innych miastach na tym terenie działały w okresie zaborów kluby niemieckie z udziałem Polaków. Niektóre z nich wykazywały pewną żywotność jeszcze na początku lat dwudziestych. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości powstawały i w północnej Wielkopolsce liczne kluby polskie, z których np. Klub Kręglowy „Wągrowiec” od 1925 r. należał do PZKK.

Dziennikarz „Orędownika Wielkopolskiego”, polecając uroki nadgranicznego Czarnkowa, napisał w 1925 r., że „... dla miłośników sportu są place tenisowe, plac sportowy i kręgielnie”. W mieście były dwa obiekty tego rodzaju: jeden w ogrodzie po bractwie kurkowym, przy restauracji, drugi przy hotelu „Dworcowy”. Z kręgielni brackiej, od początku lat trzydziestych, kiedy to kupił ją wraz z restauracją Franciszek Grodzki, korzystał ciągle tu działający klub niemiecki.

W 1930 r. zawiązał się w Czarnkowie, na kręgielni w hotelu „Polskim”, Klub Kręglarzy „Dziewiątka”. Na prezesa wybrano Emila Grzegórka, geodetę, pracownika Urzędu Miejskiego, który pełnił tę funkcję w latach 1930 – 1934. i po krótkiej przerwie ponownie aż do wybuchu wojny. Jego zastępcą był – Józef Sobolewski – urzędnik parafialny. Większość członków klubu rekrutowała się z TG „Sokół” i bractwa kurkowego. Od 1931 r. rozgrywano mistrzostwa wewnętrzklubowe o tytuł króla na 2 x 100 rzutów, co w tym czasie było rzadkością. Tytuł ten w 1931 r. zdobył, Jerzy Strzebiński, a w 1933 r. - Czesław Krupiński .

Często organizowano „publiczne kulania o nagrody” ofiarowane przez samych członków klubu, a także „publiczne kulania o żywe nagrody”. Organizowano również specjalne zawody dla pań. Atrakcją były urządzone przez klub wycieczki „wozem drabiniastym” dla swych członków z rodzinami do Lubasza, na grzyby do Gębiczyna i innych miejscowości. W dniu 26.04.1936 r. Józef Sobolewski jako obserwator przebywał w Poznaniu, gdzie za zgodą władz klubu nawiązał kontakty ze środowiskiem poznańskim, a następnie w dniu 13.12.1936 r. zarejestrował go w Poznańskim Związku Kręglarzy. Był to jedyny klub spoza Poznania należący do Poz.Z.K.

Mecz kręglarski Czarnków – Poznań w 1938 r.

We wrześniu 1939 r., wielu obywateli miasta wywieziono do Krakowa, a stamtąd do obozów koncentracyjnych na Dolnym Śląsku . Spośród kręglarzy, zginęli w nich: Wacław Górnicki, Józef Sobolewski, Jerzy Strzebiński i Stanisław Szulczewski. Fakt ten upamiętnia specjalna, pamiątkowa płyta na rynku w Czarnkowie.

W 1986 r. red. Wiesław Wereszczyński z Jeleniej Góry, dowiedział się, że na terenie byłego obozu jenieckiego w kamieniołomach w Rogoźnicy koło Jawora (Gros Rossen), wśród szczątków ludzkich z czasów II wojny światowej znaleziono złoty medal kręglarski z napisem – „Czarnków – 1937”. Przeprowadzone badania wykazały, że należał on do jednej z następujących osób: Jerzy Strzebiński, Józef Sobolewski, bądź Wacław Górnicki,

których losy wojenne rzuciły w tamte strony. Nie udało się dotąd ustalić, który z nich był mistrzem klubu w 1937 r. Znaleziony medal posiada jeden z mieszkańców Wrocławia, którego adres zna red. W. Wereszczyński.

Kręgielnię Niemcy zamienili na część fabryki regeneracji kabli (Kabelwerke). Po wojnie, ze względu na duże zdewastowanie i stratę bardzo wielu członków klubu życie kręglarskie nie odrodziło się, ale przynajmniej trzeba, że pamięć o kręglarzach ciągle jest tu żywa. Około 1956 r. kręgielnię rozebrano, o czym mi opowiadali Antoni Kubicki i Zbigniew Dudka z Czankowa.

Pierwsza kręgielnia z prawdziwego zdarzenia we Wronkach została zbudowana ok. 1896 r. w ogrodzie hotelu „Victoria” (obecnie ul. Sierakowska). Na tej kręgielni zbierali się młodzi Polacy zrzeszeni w TG „Sokół”, którzy regularnie ćwicząc układy gimnastyczne i trenując na kręgielni przygotowywali się do przyszłego zrywu powstańczego. Właścicielami hotelu i kręgielni byli Krzyżankiewiczowie. Trzej ich synowie, w młodych latach bywalcy kręgielni, zapisali się chlubnie w historii regionu. Najstarszy z nich – Włodzimierz, z zawodu prawnik, działał w wywiadzie na rzecz aliantów podczas I wojny światowej, zginął zamordowany przez Gestapo w Forcie VIII w Poznaniu. Stanisław – w czasie zaboru wydalony za działalność patriotyczną z poznańskiego gimnazjum, ukończył studia w Gryfii. W powstaniu wielkopolskim organizował poznańską Straż Ludową i został wiceprezydentem Policji, a następnie przygotował powstanie i objął władzę we Wronkach. Najmłodszy – Mieczysław, był inicjatorem pierwszych targów w Poznaniu w 1925 r., współorganizatorem Pewuki i pierwszym dyrektorem MTP.

Ćwiczenia TG „Sokół” we Wronkach w 1913 r.. Z prawej zadaszona kręgielnia towarzystwa.

Około 1910 r. powstała kręgielnia przy piwiarni i winiarni Hermana Kammlera, przy ul. Poznańskiej. Grali na niej przede wszystkim Niemcy. Kręgielnia była bardzo nowoczesna i mieściła się w ogrodzie. W 1921 r. obiekt kupił J. Chudziński i przekształcił go na hotel „Polonia”. W 1930 r. za aprobatą właściciela, powstał przy kręgielni Klub Kręglarski „Dziwiątko”. Prezesem wybrano Franciszka Hosę, na sekretarza Mariana Walichta, a na skarbnika Maksymiliana Kurowskiego. Do klubu przyjmowano wyłącznie osoby powyżej 20 roku życia. Klub miał ambicje sportowe, rozgrywał mistrzostwa wewnętrzne i tumieje o nagrody. Działał do 1939 r., zrzeszając około 30 członków, głównie rzemieślników, kupców i przemysłowców.

Na kręgielni tej odbywały też zajęcia trzy inne, rekreacyjne, towarzystwa kręglarskie. Członkowie pierwszego, składającego się z luminarzy miasta, jak: burmistrz (Sroczyński), komendant policji, naczelnik więzienia, proboszcz, dyrektor banku, aptekarz, itp. Grali w każdą sobotę. Drugie, tworzyli nauczyciele, a trzecie młodzież. Kręgielnia działała do 1947 r., kiedy rozebrano ją budując szwalnię. - o czym opowiadali Eligiusz Grupiński z Wronek i syn przedwojennego właściciela kręgielni – Stefan Chudziński ze Szczecina.

Klub Kreglarzy „Dziewiątka” we Wronkach w 1931 r.

W latach dwudziestych i trzydziestych istniały w Szamotułach co najmniej dwie kregielnie: jedna przy hotelu Sundmanna, a druga przy hotelu „Eldorado”, którego właścicielem był Figlarz.. Na początku lat trzydziestych zawiązały się dwie organizacje” Klub Kreglarzy „Polonia” i Kupiecki Klub Kreglarzy. Ten drugi pod koniec lat trzydziestych rozpoczął przejawiać aktywność sportową. Było to prawdopodobnie wynikiem kontaktów z klubami poznańskimi „Polonia” i „Olimpia”. W ramach obchodów 10-lecia KK „Polonia” Poznań (16.04.1939 r.) Kupiecki Klub Kreglarzy rozegrał w Poznaniu mecz z jubilatem, zakończony zwycięstwem poznaniaków 2236 : 1895 pkt. Najlepszym zawodnikiem w drużynie gości był Władysław Krupski, który zajął czwarte miejsce. Mecz rozegrano w zespołach sześciuosobowych na 60 rzutów.

We wschodniej Wielkopolsce zasięg oddziaływania kreglarstwa był mniejszy, m.in. ze względu na duże zubożenie ludności w zaborze rosyjskim. Najważniejsze ośrodki kreglarzkie znajdowały się w miastach bliżej położonych Poznania, w danym zaborze pruskim: w Gnieźnie, Środzie Wlkp. i Wrześni, a poza tym niedaleko Kujaw i Pałuk.

W Gnieźnie, prastarej stolicy Polski, przed odzyskaniem niepodległości działał klub niemiecki. W 1921 r. powstał Pierwszy Polski Klub Kreglarzy „Gniezno”. Należeli do niego głównie młodzi kupcy i przemysłowcy. W czwartym roku działalności klub przystąpił do PZKK. Uczestniczył w imprezach organizowanych przez Związek i kluby związkowe. W turnieju o puchar przechodni KK „Strzała” (27.07.1924 r.) zajął trzecie miejsce za dwoma klubami poznańskimi. Prezes klubu – Tadeusz Gruszczyński, na walnym zebraniu PZKK w dniu 31.08.1924 r. został wybrany w skład zarządu Związku, obejmując funkcję wiceprezesa.

Na początku lat trzydziestych, podczas rejestracji w sądzie, klub zmienił swą nazwę na Gnieźnieński Klub Kreglarzy. Jego działalność jednak osłabła wraz z upadkiem PZKK i w latach trzydziestych ograniczyła się tylko do organizowania życia towarzyskiego, głównie zabaw i bali oraz zawodów wewnątrzklubowych. Trudno dociec dziś dlaczego, ale decyzją Starosty grodzkiego z dnia 01.02.1937 r. został klub rozwiązany. Tak skończyła się historia gry w kregle w Gnieźnie i nigdy się już nie odrodziła.

W Środzie Wlkp. tradycje kreglarstwa związane były z działalnością bractwa kurkowego, które 27 lipca 1930 r. oddało do użytku zbudowaną przez siebie kregielnię. Była ona czwartym tego typu obiektem w tym, bądź co bądź, niedużym mieście, a pozostałe istniały: przy cukrowni, przy kinie i przy restauracji. W dniu 28.11.1926 r. powołano w Środzie Klub Sportowy „Pogoń”, który utworzył sekcje piłki nożnej i kreglarzską. Prezesem został Franciszek Świt. Oficjalna rejestracja klubu nastąpiła na początku 1934 roku. Klub liczył w tym momencie 89 członków i odbywał treningi na kregielni przy cukrowni, która wspomagała jego działalność. Szczególna aktywność kreglarzy „Pogoń” przypadła na drugą połowę lat trzydziestych. Rozgrywano mistrzostwa klubowe i mecze towarzyskie. Najlepszym zawodnikiem był Edmund Jackowski, mistrz klubu w latach 1935 i 1936. W październiku 1936 r. KS „Pogoń” zaprosił do rozegrania meczu towarzyskiego KK „Dziewiątka” Gostyń, z którym wygrał różnicą aż 508 pkt. Zwycięstwo to zachęciło „Polonistów” do zaproszenia silniejszego przeciwnika, jedną z najlepszych w tym czasie drużyn poznańskich – KK „Rzut Oka”. Mecz rozegrano 05.12.1936 r. w Środzie, a rewanż 12 grudnia w Poznaniu. W obydwu spotkaniach, niewielką różnicą punktów, „Pogoń” musiała uznać

wyższe umiejętności poznaniaków. Najlepsze wyniki w tych spotkaniach z „Pogoni” uzyskał Zygmunt Foltynowicz. W maju 1939 r., wobec nadciągającej zawieruchy wojennej, „Pogoń” urządziła „kulanie” na Fundusz Obrony Narodowej (FON), wpłacając na ten cel dochód z tych zawodów w kwocie 100 zł i wezwała inne kluby do podjęcia tej akcji. W czasie wojny niemal wszystkie kręgielnie uległy zniszczeniu, a ostatnią z nich po wojnie zamieniono na mieszkanie.

Zapewne można by dopisać jeszcze historię kręglarstwa w wielu innych miejscowościach Wielkopolski, bo jak powiedziałem na wstępie: kręgielnię miało niemal każde miasto w tym regionie. W moich badaniach udało się ustalić to co przekazałem w tym artykule, ale zapewne to nie wszystko i zostało pole do popisu dla innych badaczy tego tematu. W następnym artykule omówię kręglarstwo na Kaszubach, Kujawach, Powiślu i Pomorzu poza strukturami związkowymi. /CEGE/

PS.

Ostatnio jeden z Kolegów – kręglarzy z Krakowa zwrócił się do mnie o materiały o historii kręglarstwa do pisanej przez niego pracy magisterskiej na AWF. Polecilem Jemu i polecam wszystkim zainteresowanym publikowane tu artykuły, z których można skorzystać. Proszę tylko w wykazie źródeł podać stronę internetową i autora tych artykułów. Dziękuję.